

СТАНОВИЩЕ

На проф. д-р Иво Ангелов Христов

Относно

Дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. „Право“ (Теория на държавата и правото. Политически и правни учения) на Александър Веселинов Димитров

ГАРАНТИРАНЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА СУБЕКТИВНИТЕ ПРАВА

Представеният на нашето внимание дисертационен труд поставя като основен предмет една от най-важните и същевременно особено трудни за разбиране, по мое мнение, проблематики в правото. Темата за естеството, реализацията и гарантирането на субективните права. В този смисъл на първо място следва да бъде адмириран самият избор на научна тема от колегата Димитров, доколкото материята е тежка, дискуссионна и навлиза в научни и дисциплинарни граници, доскоро ревниво пазени, често водени от криворазбран дисциплинарен парадигмален пуризм.

Трудността произтича преди всичко от особената природа и място на субективните права в механизма на правно регулиране. Субективните права и съответните правни задължения представляват междинното ниво, на което абстрактните правни норми се операционализират в конкретни отношения между конкретни субекти, с оглед постигането на конкретни резултати. Дотолкова доколкото субективното право притежава двойствена природа, бидейки едновременно правно регламентирана възможност за поведение и самото това поведение, то е брънката между нормата и действието. Възможността за действие/бездействие, е опция от нормативния свят, а самото действие/бездействие е брънка от т.нар. „фактически“ свят.

Разбира се тук следва да бъде направено едно много важно уточнение: дилемата нормативно – фактическо е изначално погрешна и фалшива. Тя съответно задава неадекватно разграничение на т.нар. „свят“ на „нормативен“ и на „фактически“. Светът е „фактически“ без изключение. Социалният свят не прави изключение, а делението му на идеален и фактически е неадекватно. В този смисъл и правните норми, както и всички останали социални нормативни регулатори са „фактически“, т.е. те са част от „фактическия“ социален свят и по-точно от различните сегменти на общественото съзнание. Съзнанието е „фактическо“, макар и често невидимо. Това, че нещо е невидимо не го прави несъществуващо. В случая с правото сме значително улеснени, дотолкова доколкото то притежава видима формална законова част. За юридическия позитивизъм, обаче с тази видима формална

нормативна част се изчерпва и явлението. Оттам и грамадните конструкции, които се формират около нормативното, разбирано като единствено битие на правото. Няма нищо по-невярно от това. Доколкото нормите не съществуват сами по себе си и сами за себе си, те притежават цел, а целта е нормативното да се превърне в действие, т.е. правилото за поведение да се трансформира в поведение – индивидуално или групово. Поради тази причина всеки нормативен регулатор притежава нормативно-релационна природа. И нито една част от тази „двойствена“ природа не съществува сама по себе си. Дискусиите и парадигмите, които целят да издигнат китайски стени между двете части на нещо единно, освен, че демонстрират пълно неразбиране на феномена, който третират, започват все повече да приличат на самоцелни схоластични спорове със съмнителен научен характер.

На второ място, правото, разбирано на ниво нормативна система не съществува само по себе си и само за себе си. И не се обяснява чрез самото себе си. То е инструмент за постигане на цели с различен диапазон и дълбочина. То е продукт на социалния свят, то е част от социалния свят и то възпроизвежда социалния свят чрез регулативните си механизми. Следователно инструментално-социалният характер на „закона“ е неоспорим социален факт. Другите аспекти на „нормативното“ са важни и интересни, но абсолютно второстепенни и производни. Както казва Хегел: „Но законът не действа, само човекът действа.“ Следователно оценката за естеството и ефективността на правото, а оттам и на субективните права като интегрална негова част следва да почива на пределно общо посочените по-горе принципни разбирания на естеството на предмета и неговият инструментален характер.

Колегата Александър Димитров е направил точно това. В представения дисертационен труд е дадена разгърнатата система за това какво е понятието за реализация и гарантиране на субективните права – Глава I; каква е целта за мотивиране на макро и микронива на правните субекти за реализация на правната регулация, включително и на социалнопсихологическо ниво. Тук следва да се адмира принципния подход на дисертанта, който разграничава ясно целите на правната система на макрониво за постигане на определени социални, политически и прочие цели, чрез определена законодателна политика и полагането в тази нормативна среда на адресатите на правни норми, които преследват своите частни стратегии, използвайки предлагания на макронива инструментариум, съдържащ вариативна палитра от субективни права/правни задължения. В това отношение дисертантът по мое мнение абсолютно точно е въвел като интегративен елемент от модела на субективното право **целта** на неговото упражняване (не знам защо е въвел тази категория на английски: „Purpose“; вероятно е решил, че това ще придаде по-голяма научна тежест, нещо, в което дълбоко се съмнявам). Същевременно именно по този начин анализът придобива ясен и видим критерий,

подпомагащ изясняване на проблема за реализация на субективното право. Ако ние останем само и единствено на формално-нормативна основа, то тази оценка е непълна и направо неадекватна на предмета. Съгласно класическото разбиране за реализация на субективните права, респективно правните задължения, тя се разбира като безпроблемна реализация на правата и задълженията или при нарушаване – съдебна фаза, заместваща правомерното изпълнение/упражняване. Дисертацията обширно и обосновано разглежда и застъпва тезата, че формалното реализиране на нормативната регламентация не изчерпва реализацията на субективното право. Хората не придобиват права, за да ги реализират в съда. Те се насочват към правата, за да постигнат конкретни субективни цели, за да задоволяват свои индивидуални или колективни интереси. В крайна сметка субективното право не е цел само по себе си, а средство за постигане на цели, извън правото. Ето защо и оценката за реализацията на правото, в крайна сметка стои извън правото, базирана на неговия инструментален нормативно-релеационен характер. Точно това е направено детайлно в дисертационния труд във втора и трета глави.

Нямам намерение да преразказвам дисертацията. Не това е целта на становището. Смятам, че основният акцент следва да се постави върху базовия й научен принос, какъвто тя безсъмнено притежава и в насоки, които коментирах и намирам за важни. Разбира се, трудът предизвиква и множество въпроси и критики. Но кой е безгрешен? Към това бих добавил предложение за теоретично и стилистично изчистване на тезите, които дисертацията съдържа. Това разбира се може да бъде направено в следващи трудове, които без съмнение биха развили каскадата от идеи, съдържащи се в разглеждания текст.

В заключение: представеният дисертационен труд отговаря на всички технически и съдържателни изисквания, поради което предлагам на научното жури да присъди на Александър Веселинов Димитров образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. „Право“ (Теория на държавата и правото. Политически и правни учения).

София

01.12.2022 г.

Изготвил:

Проф. д-р Иво Христов